

16. Дзьоба О.Г. Особливості управління інноваційним розвитком підприємств системи газозабезпечення / О.Г. Дзьоба // Сталый розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. №3 (20), 2013. – С.216-220.
17. Єгоров І. Проблеми “творчої руйнації” та розвитку економіки у незалежній Україні / І. Єгоров, Н. Лінчевська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 4 (145). – С. 8 – 10.
18. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>.
19. Концепція розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009 – 2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR091417.html.
20. Дзьоба О. Г. Методологічні підходи до класифікації ризиків у магістральному трубопроводному транспорті газу / О. Г. Дзьоба, Т. В. Семе-нютіна // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 1 (20). – С. 149 – 155.
21. Дзьоба О. Г. Система цілей та пріоритетів у сфері державного управління газозабезпеченням України / О.Г. Дзьоба // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 1 (27). – С. 43 – 49.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2014
Рекомендовано до друку д. е. н., проф. **Витвицьким Я. С.**

УДК 330.341: 622.691.4

КОМПОНЕНТИ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

І. Б. Запхляк*, Т. Б. Яськевич

*ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел.(0342) 506613
e-mail: opr@nng.edu.ua*

Анотація. В статті розглянуто компоненти середовища підприємства, на основі чого здійснено композицію факторів, що відображають такі компоненти з позицій їх впливу на функціонування і розвиток вітчизняних газотранспортних підприємств, та виявлено характер їх взаємодії.

Ключові слова: зовнішнє середовище, компоненти середовища, фактори, газотранспортне підприємство, розвиток.

Аннотация. В статье рассмотрены компоненты среды предприятия, на основе чего осуществлено композицию факторов, отражающих такие компоненты с позиций их влияния на функционирование и развитие отечественных газотранспортных предприятий, и выявлен характер их взаимодействия.

Ключевые слова: внешняя среда, компоненты среды, факторы, газотранспортное предприятие, развитие.

Abstract. In the article the components of the enterprise, based on which a composition by factors that reflect these components in terms of their impact on the functioning and development of the domestic gas transmission companies, and discovered the nature of their interaction.

Keywords: environment, environmental components, factors, gas transmission companies, development.

Вступ та постановка проблеми. В сучасних умовах підприємство розвивається не автономно, а в тісному зв'язку із зовнішнім середовищем, фактори якого впливають на підприємство та визначають основні напрямки його діяльності. Оптимальна сукупність всіх факторів і умов має забезпечити ефективне функціонування підприємства та його розвиток. Середовищу функціонування підприємства відводиться важливе місце в дослідженнях проблематики його розвитку, оскільки вивчення тих обставин, факторів, які здійснюють вплив на підприємство та приводять до трансформації гомеостазу (зміни в першу чергу його якісних характеристик) є підґрунтям для визначення потенціалу його розвитку, уникнення негативного впливу факторів та навпаки використання їх дії в напрямку спонтанного (емерджентного) розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблема оцінки компонентного складу зовнішнього середовища підприємства та впливу його факторів на ті чи інші сторони діяльності є доволі широкою. На сьогодні сформовано різні підходи щодо формування компонентного складу зовнішнього середовища та існує цілий арсенал методів виявлення впливу факторів, що відображають такі компоненти, зокрема, впливу на конкурентоспроможність підприємства, його безпеку, стійкість функціонування, стратегію поведінки та розвитку, формування потенціалу тощо. Відповідно композиція факторів зовнішнього середовища необхідна для подальшого виявлення величини їх впливу на функціонування та розвиток підприємства.

Залежно від напрямку досліджень та галузевої специфіки функціонування підприємства прояв дії факторів зовнішнього середовища буде різний. Питання класифікації факторів зовнішнього середовища та методів оцінювання величини і напрямку їх впливу на функціонування і розвиток підприємства розглянуті в працях таких зарубіжних вчених, як М. Альберт, І. Ансофф, Н. Георгваді, М. Мескон, Д. Ру, Д. Сулье, Ф. Хедоутрі, Ю. Осипов, та вітчизняних – Б. Бачевський, В. Блонська, Т. Васильків, В. Горлачук, І. Дегтярьова, С. Довбня, І. Заблодська, П. Клівець, О. Кузьмін, В. Оберемчук, О. Родіонов, І. Яненкова. В працях Я. Витвицького, Л. Гораль, М. Данилюка, О. Дзьоби, Є. Крижанівського та ін. розглянуто фактори, що впливають на різні аспекти функціонування і розвитку підприємств нафтогазового комплексу.

Метою статті є композиція факторів, що відображають компоненти зовнішнього середовища підприємства в аспекті їх впливу на розвиток вітчизняних газотранспортних підприємств, та виявлення характеру їх дії в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу. Загалом, під середовищем підприємства розуміють сукупність обставин, явищ, факторів, з якими підприємство знаходиться в прямих чи опосередкованих зв'язках, та, від яких залежить ефективність його функціонування і розвитку. Без сумніву, роль середовища та взаємовідносини з ним є дуже важливими для ефективного функціонування підприємства. Підприємство «народжується» в середовищі, «живиться» ним, «виходить» з нього, в ньому ж «існує» [1]. Тобто, між підприємством та середовищем існує тісний взаємозв'язок і без взаємозв'язків із зовнішнім середовищем функціонування та розвиток підприємства неможливі.

Науковці в загальному виділяють зовнішнє середовище підприємства, яке в свою чергу поділяється на макросередовище і мікросередовище та внутрішнє середовище підприємства. Розглядаючи склад середовища, необхідно виявити його компоненти, які з точки зору впливу на підприємство, є факторами. Макросередовище складається з факторів непрямої дії, тобто вони переважно прямо не пов'язані з конкретним підприємством, проте створюють певне сприятливе або несприятливе середовище для його фінансово-господарської діяльності.

Загально прийнятим є групування факторів зовнішнього середовища за чотирма компонентами: політичною, економічною, соціальною та технологічною. Американський дослідник І. Ансофф виокремив виробничо-ринкову, географічну, соціально-політичну компоненти зовнішнього середовища; французькі економісти Д. Ру і Д. Сулье наголошують на таких факторах, як розмаїття підприємств, конкуренція, багатоманітність ринків та ін.; американські фахівці Мескон, Альберт і Хедоутрі запропонували поділ факторів зовнішнього середовища на дві групи: 1) прямої дії – фактори, що безпосередньо впливають на діяльність підприємства і залежать від цієї діяльності (постачальники, профспілки, закони і державні органи, конкуренти, споживачі); 2) непрямої дії – фактори, що впливають опосередковано (через певні механізми та відносини): міжнародні події, науково-технічний прогрес, політичні фактори, стан економіки, соціально-культурні фактори. Також до факторів прямої дії доцільно додати такі фактори, як партії та інші громадські організації, система економічних відносин в державі; до факторів непрямої дії – міжнародне оточення, стан техніки і технології, особливості економічних відносин [2, с. 334].

Оберемчук В. Ф. вважає, що на функціонування підприємства впливають також такі фактори макросередовища як рівень державне регулювання економіки, випадок, природне середовище [3]. Блонська В. І. та ін. також вважають, що фактори макросередовища проявляються в масштабах держави та в межах регіону і не завжди за часом швидко впливають на підприємство, але завжди обумовлюють його діяльність. Розрізняють такі основні компоненти макросередовища: природні, політичні, економічні, соціально-демографічні, правові, технологічні [4, с. 65-69].

Суб'єктами мікросередовища виступають учасники ринку, які безпосередньо контактують з підприємством і впливають на нього: споживачі, постачальники, конкуренти, посередники – виступають факторами прямої дії. Також до елементів мікросередовища відносять державні органи (місцевий рівень) та інформаційні джерела [4, с. 65-69].

Дегтярьова І. Б. зазначає, що розробляючи стратегію підприємства, варто враховувати вплив таких факторів макросередовища: а) стану економіки країни; б) політико-правових відносин; в) ефективності державного регулювання економіки; г) рівня НТП; д) рівня соціального розвитку; ж) стану культури, ціннісних орієнтацій у суспільстві; з) дієвості профспілок, партій і громадських організацій; е) демографії; к) природних умов, екології; л) міжнародного становища; м) надзвичайних обставин, яким не могли запобігти керівники (форс-мажорних). Фактори мікросередовища: а) конкуренти і конкурентне середовище в цілому; б) покупці; в) постачальники; г) партнери; д) місцеві органи профспілок, партій, громадських організацій; ж) місцеві органи влади тощо. Фактори внутрішнього середовища підприємства: а) виробничий потенціал; б) кадрово-управлінський потенціал; в) конкурентоспроможність продукції і конкурентний потенціал; г) організація маркетингу і збуту; д) фінансовий стан; е) ефективність виробництва; е) стратегія, місія і цілі; ж) організаційна структура і культура; з) організація виробництва і праці; к) мотиваційні механізми; л) екологічність виробництва; м) соціальна ефективність; н) імідж підприємства тощо [5].

Родіонов О. В., досліджуючи вплив факторів зовнішнього середовища на конкурентоспроможність і репутацію підприємства, об'єднує такі елементи впливу в наступні

групи: державне регулювання, товарні ринки, природно-ресурсний потенціал, соціально-політична ситуація і трудові ресурси [6].

Довбня С., Найдовська А. та ін. вважають, що фактори зовнішнього середовища проявляються в рамках таких компонент: політико-правової, економіко-ринкової, конкурентної та науково-технічної, а внутрішнього середовища – виробництво, маркетинг, управління підприємством, фінанси, персонал, постачання, характер взаємодії з споживачами, можливості підприємства [7].

Загалом внутрішнє середовище представляють як сукупність факторів, що визначають процеси діяльності підприємства і значною мірою впливають на ефективність його діяльності (виробництво, маркетинг, фінанси, персонал тощо). Американські економісти М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедуорі вважають, що внутрішнє середовище визначається ситуаційними факторами, такими як цілі, структура, завдання, технологія та працівники [3, с. 333.]. Цілі – конкретний кінцевий стан або результат діяльності організації. Структура – взаємовідносини рівнів управління і видів робіт (функціональних обов'язків), які виконують служби або підрозділи. Завдання – види робіт, які необхідно виконати певним способом та в обумовлений термін. Це робота з предметами і знаряддями праці, людьми та інформацією. Технологія – засіб перетворення вхідних елементів (сировини, матеріалів) на вихідні (продукт, послуга...). Завдання і технологія тісно взаємопов'язані: виконання завдань передбачає використання конкретної технології. Люди (працівники) – найважливіший ситуаційний фактор організації, оскільки ефективність функціонування підприємства значною мірою залежить від персоналу, зокрема від таких його характеристик як: здібність, обдарованість, талант, потреби, знання (фаховість), поведінка, ставлення до роботи, позиція, розуміння цінностей; ефективності управління ним.

Бачевський Б. Є, Заблодська І. В., досліджуючи фактори (умови) середовища підприємства з позицій його впливу на формування потенціалу розвитку, виділяють внутрішні фактори (умови), які визначено за функціональною спрямованістю (техніко-технологічні можливості підприємства, фінансові можливості, кадровий потенціал тощо) та зовнішні фактори (умови), серед яких виділяють активні (політика держави, розвиток ринків, соціальна та виробнича інфраструктура, законодавство) та – пасивні (природні умови, геополітичне розташування, загальний рівень науки і техніки в країні, історико-обумовлена орієнтація країни на певні ринки тощо). Автори вважають, що існуючі зовнішні обмеження потребують особливої уваги. З одного боку, вони можуть знизити рівень використання загального потенціалу підприємства та негативно впливати на динаміку його розвитку. А з іншого боку, вони можуть дуже швидко змінюватися, до того ж у широкому діапазоні, та навіть з позитивного впливу до негативного. Зокрема, під природними умовами розуміють просторові умови та географічне розташування підприємства відносно ринків збуту та родовищ сировини, наявність умов водопостачання та інше. Організаційно-технічні – обумовлюються загальним рівнем розвитку науки та техніки, у тому числі наявністю передових технологій, ефективних систем управління та організації виробничого процесу, які можливо використати при побудові підприємства. Загальноекономічні – це умови, що обмежують фінансування якихось заходів з точки зору їх раціональності та ефективності, у порівнянні з іншими напрямками капіталовкладень у галузі. Регулювання взаємозв'язків з пасивними елементом зовнішнього середовища полягає в адаптації підприємства до них, зниження його вимог до цього елементу, оскільки підприємство має обмежені можливості цілеспрямованого впливу на них [8].

Досліджуючи середовище функціонування вітчизняних газотранспортних підприємств, в ієрархії компонент зовнішнього середовища необхідно виокремити і фактори глобального характеру, оскільки формування стратегії функціонування підприємств вітчизняної газотранспортної системи повинно базуватись та буде залежати від таких факторів, як розвиток світового ринку газу, природно-ресурсний потенціал регіонів світу, формування світового комунікаційного та інформаційного простору та доступ до нього України, міжнародне регулювання відносин на світовому ринку газу, розвиток ТНК, загострення глобальних проблем та ін. [9, 10, 11]

Взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем відбувається не безпосередньо (окрім природно-географічної компоненти), а шляхом взаємодії з організаціями, підприємствами, установами, спілками тощо, які у своїй сукупності складають інфраструктуру зовнішнього середовища підприємства. Наприклад, культурні фактори транслиуються через релігійні організації або організації, що здійснюють гуманітарні дослідження; правові – через законодавчі і управлінські організації; міжнародні – через організації міждержавного характеру (ООН, МВФ, ВТО та ін.) [12, с. 57-60].

Також В. Горлачук та І. Яненкова зазначають, що підприємство може по-різному взаємодіяти із зовнішнім середовищем, що залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних аспектів його діяльності. До об'єктивних автори відносять поєднання динаміки і складності зовнішнього середовища, інформаційну забезпеченість, кількість і якість використовуваних ресурсів і технологій. До суб'єктивних чинників, що визначають стиль «спілкування» із зовнішнім середовищем, зазвичай відносять професіоналізм і компетентність менеджерів, готовність підприємства йти на ризик, систему внутрішньо-організаційних відносин і організаційну культуру. Основні стилі взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем автори представили наступним чином, див. табл. 1 [12, с. 57-60].

Таблиця 1 - Стилі взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем [12, с.59]

Стиль	Характер поведінки підприємства	Степінь залежності від зовнішнього середовища	Степінь невизначеності
Оборонний	Підприємство націлене на забезпечення своєї стабільності в довгому періоді. Прагне до мінімізації взаємодії.	Мінімальна	Низька
Реактивний	Реагування на зміни зовнішнього середовища в реальному часі, проходження за ними.	Висока	Низька і помірно низька
Аналітичний	Наслідкування на основі аналізу, перетворення і адаптації елементів зовнішнього середовища до своєї діяльності. Спроби пом'якшення або посилення дії різноманітних чинників.	Середня	Помірно низька
Пошуковий	Концентрація на інноваціях і орієнтація на зміни у зовнішньому середовищі.	Середня	Помірно висока
Проективний	Організація прагне сама впливати на зовнішнє середовище і змінювати його, пристосовувати для реалізації своїх цілей.	Ситуативна	Висока

В результаті взаємодії підприємства та факторів зовнішнього середовища функціонування підприємства може залишатись відносно стабільним, підприємство може отримати нові поштовхи до розвитку, або, навпаки, дія факторів може мати руйнівний вплив на функціонування підприємства, що приведе до дестабілізації та деградації, див. рис. 1.

Представимо фрагментарний опис основних груп макрокомпонентів зовнішнього середовища та характер впливу складових факторів на функціонування і розвиток газотранспортних підприємств, див. табл. 2.

Рисунок 1 – Принципи взаємодії компонентів зовнішнього середовища та підприємства*
Джерело: складено авторами

Таблиця 2 - Основні групи компонентів зовнішнього середовища та характер впливу складових факторів на функціонування і розвиток вітчизняних газотранспортних підприємств в сучасних умовах

Компонент а зовнішнього середовища	Фактори, що відображають компоненту в аспекті впливу на розвиток ГТП	Інститути, організації та інституції через які відбувається вплив (взаємодія)	Характер та сила взаємодії в сучасних умовах
1	2	3	4
Державне регулювання економіки	- підтримка інноваційних процесів та технічна політика держави; - патентування винаходів; - державний контроль якості та безпеки надання газотранспортних послуг; - регулювання ціноутворення на газотранспортні послуги; - кредитна, податкова, протекціоністська та амортизаційна політика; - ліцензування тощо.	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Президент, Національний банк, державна фіскальна служба, антимонопольний комітет, державна контрольно-ревізійна служба, рахункова палата, фонд державного майна та ін. Закони, положення, накази, програмування, державні проекти та ін.	Низький рівень підтримки інноваційних процесів та модернізації об'єктів газотранспортної системи; непродумана податкова, амортизаційна та кредитна політика; суперечності в законодавстві; низький рівень підтримки інтересів вітчизняної газотранспортної системи на міжнародному ринку.
Товарні ринки	- місткість товарних ринків; - вимогливість споживачів; - можливість та географічне розташування постачальників газу; - географічне розташування споживачів.	Нафтогазовидобувні підприємства; газорозподільні підприємства, населення, промислові підприємства та інші суб'єкти товарних ринків.	Стійкість позицій лідерів, монополізація постачання газу, відсутність конкуренції на ринку газу, залежність від одного постачальника природного газу, зниження темпів розробки та експлуатації вітчизняних нафтових та газових родовищ; створення нових трубопровідних газотранспортних маршрутів в обхід території України.
Ринкова інфраструктура	- технічний рівень інформаційних комунікацій; - стан банківського і страхового обслуговування;	Біржі. банки. фінансово-кредитні посередники, комерційні фонди. страхові агенції. служби зайнятості. торгівельні та інші організації	Високий рівень інфляції, низький рівень інформаційних комунікацій, незадовільний стан банківського та страхового обслуговування, недостатність посередницьких, фінансових, страхових та консультативних організацій
Соціально-політична ситуація	- культурний рівень розвитку суспільства; - формування груп із захисту споживача; - політична стабільність; - політичний клімат; - дотримання етики співпраці з партнерами; - орієнтація на стратегічних партнерів.	Громадські організації, міжнародні партнери, відносини з населенням, національні традиції, політичні сили та довіра до них; культурно-освітні установи; комунікаційні мережі, інформаційно-бібліотечна мережа, органи різних рівнів влади тощо.	Відсутність етики співпраці, особливо із східними партнерами, нечесна боротьба на ринку газу, низький рівень технічної обізнаності населення, що стримує зміну структури кадрів відповідно до досягнень НТП, важка політична ситуація, недостатній рівень культурного розвитку суспільства; відсутність консолідованої позиції у владних структурах стосовно стратегії реконструкції та модернізації газотранспортної системи
Трудові ресурси	- освітній рівень; - вікова структура; - рівень доходів; - безробіття; - трудова та інтелектуальна міграція.	Науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади, післядипломна освіта, міжнародні фахівці та організації в нафтогазовій галузі, профспілки, служба зайнятості тощо.	Достатній освітній та професійно-кваліфікаційний рівень нафтогазових фахівців, забезпечення післядипломної освіти, розвиток дистанційного навчання, низький рівень міжнародного обміну досвідом та інформацією, необхідність підвищення кваліфікації, пасивність профспілок.

6. Родіонов О. В. Дослідження впливу чинників зовнішнього середовища на конкурентоспроможність і репутацію підприємства / Теорія та практика державного управління. - В. 3(34). - С. 1-5.
7. Довбня С. Б. Стратегія підприємства. Частина 1: Навч. Посібник / С.Б. Довбня, А.О. Найдовська, М.М. Хитько. - Дніпропетровськ: НМетаАУ, 2011. - 71 с.
8. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства / Бачевський Б. Є. Заблюдська І. В. Решетняк О. О. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.ws/13590421/ekonomika/spisok_vikoristanih_dzherel_potentsial_i_rozvitok_pidpriyemstva.
9. Чепінога В. Г. Економічна теорія: підручник / [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1640022139877/politekonomiya/globalizatsiya_ekonomiki.
10. Конопляник А. Глобализация энергетических рынков: эффективность, либерализация, единые «правила игры», международное право: материалы конференции «ЭКСПО 2010, Ресурсы, технологии, идеи – путь к единому миру», Москва, 05.11.2001. - [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.konoplyanik.ru/ru/publications/302/302.htm>.
11. Петруня В. Ю. Маркетингове середовище підприємств: глобалізаційний вплив, виклики національному та регіональному регулюванню / В. Ю. Петруня / Региональная экономика. - 2013. - №3. - С. 39-45.
12. Горлачук В. Економіка підприємства: [навчальний посібник] / В. В. Горлачук, І. Г. Яненко. - Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. - 344 с.
13. Дзьоба О. Г. Управління трансформаціями та розвитком системи газозабезпечення: монографія / О. Г. Дзьоба. - Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2012. - 352 с.
14. Запухляк І. Б. Управління потенціалом енергозбереження газотранспортних підприємств: монографія / Запухляк І. Б., Дзьоба О. Г., за ред. Шегди А. В. - Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. - 208 с.
15. Дубоделова А. В. Особливості впливу макрофакторів бізнес-середовища на забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних виробників лікарських засобів / А. В. Дубоделова, Х. Ю. Малкуш / Управління й економіка фармації. - 2011. - №4 (18). - С. 38-41.
16. Крижанівський Є.І. Техніко-економічні чинники, які впливають на нафтогазову енергетику України / Є.І. Крижанівський, О. Г. Дзьоба / Науковий вісник ІФНТУНГ. - 2012. - № 1(31). - С. 142-149.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2014
Рекомендовано до друку д.е.н., доц. Зелінською Г.О.

УДК 005.336.1:620.91

ENERGY EFFECIENCY OF THE INDUSTRIAL DEVELOPMENT: THE CURRENT STATE AND PERSPECTIVES

Polanska Alla Stepanivna

Doctor of Science, Chief of management and administration department of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 15 Karpatska Str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine

Анотація. Метою написання статі є узагальнення передумов підвищення енергоефективності на вітчизняних промислових підприємствах. Звернено увагу на перешкоди і бар'єри на даному шляху. Виділено практичні кроки підвищення енергоефективності на вітчизняних промислових підприємствах. Зокрема, розглянуто засади впровадження енергетичного менеджменту на підприємствах у системи міжнародних стандартів якості. Виділено макроекономічні важелі, спрямовані на підвищення енергоефективності у промисловості.

Ключові слова: промисловість, підприємства, енергоефективність, енергоємність, нетрадиційні джерела енергії, державне регулювання, системи якості, енергоменеджмент

Аннотация. Целью написания статьи является обобщение предпосылок повышения энергоэффективности на отечественных промышленных предприятиях. Обращено внимание на препятствия и барьеры на данном пути. Выделены практические шаги повышения энергоэффективности на отечественных промышленных предприятиях. В частности рассмотрены принципы внедрения энергетического менеджмента на предприятиях в системы международных стандартов качества. Выделены макроэкономические рычаги, направленные на повышение энергоэффективности в промышленности.

Ключевые слова: промышленность, предприятия, энергоэффективность, энергоёмкость, нетрадиционные источники энергии, государственное регулирование, система качества, энергоменеджмент.

Abstract. The purpose of this manuscript is the generalization of pre-conditions of energy efficiency enhancement of domestic industrial enterprises. The attention is paid to the barriers on this way. The practical steps of energy efficiency enhancement on domestic industrial enterprises are pointed out. In particular, the principles of power management introduction are considered on enterprises in the system

1	2	3	4
Рівень науки і техніки	- наявність та доступ до передових технологій; - сучасні системи та методи управління і організації виробничого процесу; - техніко-технологічний рівень вітчизняних машинобудівних та трубних заводів	Науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади, міжнародні фахівці та організації в нафтогазовій галузі, організації, підприємства та установи, що забезпечують функціонування нафтогазотранспортних підприємств.	Обмежений доступ та інвестиційні можливості щодо втілення передових технологій; необхідність зміни організаційної структури газотранспортних підприємств та системи управління; наявність в Україні власних потужностей для виробництва газоперекачувальних агрегатів, труб та іншого нафтогазового обладнання; створення нових технологій транспортування газу у скрапленому стані.
Природно-географічні умови	- просторові умови; - географічне розташування відносно ринків збуту та джерел природного газу; - наявність водопостачання; - складність проходження трас; - кліматичні умови тощо.	Компоненти навколишнього середовища; населення.	Обмеження окремих напрямків розвитку; втрата з часом потрібних корисних властивостей, зокрема через пошкодження ізоляції трубопроводів; вплив на параметри транспортування газу; вигідність географічного розташування вітчизняної системи газопроводів та газосховищ.
Історико-обумовлена орієнтація країни на певні ринки	- орієнтація в основному на постачання газу з російської Федерації; - реалізація газу країнам Європи.	Організації міждержавного характеру, світове законодавство, транснаціональні компанії, мультинаціональні корпорації тощо.	Переорієнтація частини газових потоків із Російської федерації до країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону; активізація зусиль європейських країн щодо диверсифікації джерел та маршрутів постачання газу на внутрішні ринки.

Складено авторами на основі джерел: [6, с. 2-3; 13, с.100-101; 14, с. 14-22; 15,16]

Висновки. Функціонування системи вітчизняних газотранспортних підприємств має певні відмінності від інших суб'єктів ринку: по-перше, відбувається у формі природної монополії; по-друге, повністю обумовлено технологічними особливостями процесів транспортування природного газу; по-третє, абсолютна залежність від величини та розташування як вітчизняних, так і світових природних покладів нафти та газу, що обумовлює і специфіку сприйняття (відчуття дії) факторів зовнішнього середовища на їх діяльність. На основі цього визначено три складові компоненти зовнішнього середовища функціонування даних підприємств в сучасних умовах:

1. Компонента глобального характеру: стиль взаємодії вітчизняних газотранспортних підприємств з даною компонентою середовища є реактивним, що проявляється в необхідності реагування на зміни у світовому просторі в реальному часі та проходження за ними. Характеризується високим ступенем залежності від даної компоненти, ступінь невизначеності – помірно низькою.

2. Компонента макрохарактеру: в силу положення та особливостей функціонування на внутрішньому ринку країни, найоптимальнішим стилем взаємодії газотранспортних підприємств та макрокомпоненти є аналітичний, що характеризується спробою адаптації деяких елементів зовнішнього середовища до своєї діяльності та пом'якшення/посиленням їх дії. Ступінь залежності від компоненти макрохарактеру буде середньою, ступінь невизначеності – помірно низька.

3. Компонента мікрохарактеру: вітчизняні газотранспортні підприємства взаємодіють з суб'єктами мікрокомпоненти зовнішнього середовища в основному в проєктивному стилі, що відображається в бажанні впливати на них та пристосовувати для реалізації своїх цілей. Ступінь залежності від даної компоненти є ситуативною, ступінь невизначеності – висока.

Література

1. Осипов Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма / Осипов Ю. М. — М. : Изд. МГУ, 1994. — 368 с.
2. Економічна енциклопедія у трьох томах / [Редкол.: С. В. Мочерний (відпов.ред.) та ін.] – К. : Видавничий центр „Академія”, 2001. — Т2. —848 с.
3. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємства: короткий курс лекцій / Оберемчук В. Ф. — К. : МАУП, 2000. — 128 с.
4. Блонська В. І. Економіка підприємства: теорія і практикум / В. І. Блонська, Т. Г. Васильків, С. С. Гриневич, (за ред. доц. Міщенко Н. Г., доц. Яценко О. І.): Навч. посібник: - Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 688 с.
5. Економічна діагностика: конспект лекцій / укладач : І. Б. Дегтярьова. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 112 с.